

PROTOKÓŁ

posiedzenia Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji Ekspertów do badania problemów nauczania historii i geografii

Wilno/Vilnius, 7–11 maja 2018 r.

Na podstawie artykułu 15 Programu współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwem Oświaty i Nauki Republiki Litwy w dniach 7–11 maja 2018 r. w **Wilnie** odbyło się posiedzenie Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji Ekspertów do badania problemów nauczania historii i geografii.

W spotkaniu udział wzięli:

ze strony polskiej:

1. prof. dr hab. Adam Suchoński – przewodniczący strony polskiej
2. prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz
3. dr Aleksander Srebrakowski
4. dr hab. Mariusz Kowalski
5. mgr Tadeusz Baryła
6. mgr Małgorzata Skórka – sekretarz strony polskiej

ze strony litewskiej:

1. dr Rimantas Miknys – przewodniczący strony litewskiej
2. doc. dr Algis Kasperavičius
3. doc. dr Elmantas Meilus
4. doc. dr Linas Jašinauskas
5. doc. dr Regina Venckienė
6. mgr Rimantas Jokimaitis – sekretarz strony litewskiej

Spotkanie przebiegało według następującego porządku (projekt porządku obrad w załączniku).

Poniedziałek, 7 maja 2018 r.

Zgodnie z programem członkowie Komisji stawili się w Wilnie wieczorem 7 maja 2018 r. Zaakceptowano poprawiony program obrad, które rozpoczną się w dniu 8 maja o godz. 8.30.

Wtorek, 8 maja 2018 r.

Posiedzenie o godz. 8.30 rozpoczął współprzewodniczący dr Rimantas Miknys, który przypomniał, że obrady odbywają się w Wilnie w 100-lecie odzyskania niepodległości przez Litwę i Polskę.

Uczestnicy minutą ciszy uczcili pamięć zmarłego kolegi prof. dr hab. Bohdana Łukaszewicza.

Uzgodniono, że obrady poprowadzi współprzewodniczący prof. Adam Suchoński. Słowo wstępne wygłosił prof. Suchoński, który przypomniał, by recenzenci zabierając głos w dyskusji starali się formułować tezy o charakterze uogólniającym, co pozwoli uczynić protokół czytelniejszym, a co ważniejsze, da możliwość szybkiego zapoznania się z nimi autorom podręczników. Należy wrócić także do projektu wspólnego podręcznika dziejów Polski i Litwy, co wymaga podjęcia konkretnych działań, a także przystąpienia do formalnego wystąpienia o wsparcie finansowe, np. Rady Europy.

Dr Miknys przedstawił częściową recenzję podręczników:

Tomasz Małkowski, Historia 7. Podręcznik dla klasy siódmej szkoły podstawowej. Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe 2017. Podręcznik dostosowany do nowej podstawy programowej z 14.02.2017 i zgodny z programem „Podróże w czasie”.

Jarosław Kłaczko, Anna Łaskiewicz, Stanisław Roszak, Wczoraj i Dziś. Podręcznik do historii dla klasy siódmej szkoły podstawowej. Nowa Era 2017; MEN 877/4/2017.

Tomasz Małkowski, Historia 4. Podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej. Gdańskie Towarzystwo Oświatowe 2017, MEN 829/1/2017.

Tomasz Kalwat, Małgorzata Lis, Historia. Podręcznik 4 WSiP Sp.A., Warszawa 2017, MEN 822/1/2017.

Dr Miknys: podręcznik z serii „Wczoraj i Dziś” dla klasy 7 szkoły podstawowej, wyróżnia się b. dobrą konstrukcją, ukazuje dzieje Polski na tle dziejów świata. Narracja historyczna opatrzona jest nową warstwą ikonograficzną, niektóre postacie opatrzone dobrymi biogramami. Specjalnym dodatkiem są „Ciekawostki” oparte o źródła, które czynią podręcznik niezwykle ciekawym. Co tyczy się wspólnych dziejów, to są one przedstawione poprawnie. Na pierwszym miejscu jest jednak rola Królestwa Polskiego, a na dalszym planie dzieje WKL, choć pojawia się także wątek dziejów galicyjskich. Jednakże w narracji brak informacji co działo się na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a ponadto traktowana jest ona raczej jako obszar zasięgu kultury polskiej. Nierówno jest

też ukazany systemy i metody zaborców. Należy odnotować w narracji także przewagę miejsca poświęconego powstaniu styczniowemu i incydentalnemu wspomnianiu o powstaniu listopadowym. Gdy mowa o walkach powstania styczniowego, brak najmniejszej wzmianki o obywatelach WKL, a tym bardziej Litwinach, czy o Ukraińcach w końcu XIX, a przecież współtworzyli oni instytucje i środowisko Wielkiej Emigracji. Zatem narracja o dziejach ziem poza Królestwem, nie jest systematyczna, a przecież represje wobec Litwinów i Ukraińców były dolegliwsze, co z całą pewnością należało podkreślić. Odzyskanie niepodległości wymagałoby jednak pokazania dziejów najbliższych sąsiadów, szczególnie Litwy (parlamentaryzm), bo uczeń z trudem zrozumie proces budowania państwa.

Drugą część recenzji tego podręcznika przedstawił doc. Algis Kasperavičius, który dodał, że podręcznik jest chyba nadmiernie ciekawostkowy, przeładowany faktami (jakby skrócona wersja klasycznego podręcznika akademickiego Stefana Kieniewicza). Stosunki polsko-litewskie przedstawiono poprawnie. Odnotować należy jednak błędne wartościowania roli niektórych postaci historycznych.

W tym miejscu przedstawiania recenzji, postanowiono zgodzić się z prof. Suchońskim, iż wyraźnym problemem tychże podręczników jest rozmijanie się treści narracji i obudowy ikonograficznej.

Następnie dr Miknys przedstawił recenzję podręcznika: Tomasz Małkowski, „Historia . Podręcznik 7.”, Gdańskie Towarzystwo Oświatowe, ss. 160.

Dzieje Polski przedstawiono na tle dziejów światowych. W części dotyczącej narodzin nowoczesnych ruchów narodowych podręcznik b. dobry. Podręcznik świetnie podaje podstawowe pojęcia, wpisując je do narracji, mapy dobrze zbudowane i doskonale uzupełniające narrację, wykorzystano także historyczną karykaturę. Formowanie nowoczesnych ruchów politycznych, narodowych przedstawiono interesująco. Mankamentem jest nadmiernie wybiórcza faktografia, co zaciera większość istotnych procesów. Należy podkreślić, że to niemal wzorcowy podręcznik: uczący i sprawdzający nabytą wiedzę.

Doc. Kasperavičius, przedstawiając szczegółową recenzję czasów nowożytnych, także potwierdził w zasadzie tezy dr. Miknysa odnośnie tego podręcznika. To dobry podręcznik: szerzej informuje o stosunkach polsko-litewskich w latach międzywojennych, choć też zdarzają się potknięcia np. dotyczące stanu wojennego między Litwą i Polską, nawiązania stosunków dyplomatycznych w 1938 r. Drobne potknięcia dotyczą dziejów ZSRR (industrializacja, liczba więźniów).

Dyskusja: prof. Jackiewicz – jak podręczniki recenzowane odnoszą się do pojęcia kresów? Doc. Miknys wyjaśnił, że nie ma takiego pojęcia w recenzowanych podręcznikach. Dr Srebrakowski uznał

to za niekonsekwencję, bo w polityce, szczególnie publicystyce, w końcu XIX w. odnośnie ziem północno-wschodnich używano pojęcia kresy. Przypomniał także, że już Wiktor Sukiennicki zwracał uwagę na brak odpowiednika pojęcia Brytyjczyk – „Rzeczypospolitańczyk”. Zatem dziedzictwo I Rzeczypospolitej ciągle jest problemem odnośnie dziedzictwa wspólnego państwa i wiele narodów. Po dyskusji zgodzono się, że problemami ciągle są: tzw. zauważalny mentalny imperializm, różnice w ocenie liczby ofiar II wojny światowej (przyczyny, przebieg, skutki, następstwa I i II wojny światowej). Prof. Suchoński zwrócił uwagę, że jeden z recenzowanych podręczników zamieszcza zafałszowany obraz zjednoczenia cesarstwa niemieckiego w Wersalu w roku 1871 r.

Następnie doc. Miknys przedstawił recenzję podręcznika „Historia. Podręcznik 4. Szkoła podstawowa. Autorzy: Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis, WSIP 2017, ss. 184.

W narracji, kiedy mówi się o powstaniach, to przedstawia się tylko powstanie styczniowe, pomija listopadowe, a w dodatku wymienia się jedynie Warszawę. Ta sama uwaga dotyczy także podręcznika autorstwa Małkowskiego dla klasy IV. Oba podręczniki b. dobre, zachęcające do pracy ze źródłem.

Po przerwie przystąpiono do prezentowania pozostałych recenzji.

Doc. Elmantas Meilus przedstawił recenzenckie uwagi odnoszące się do wspomnianych podręczników: W. Kalwat, M. Lis, Historia 4. Podręcznik. WSiP, Warszawa 2017. Rzecznawcy: mgr M. Kubacka, dr G. Okła, dr I. Kraśnica-Wilk;

T. Małkowski, Historia 4. Podręcznik dla klasy IV szkoły podstawowej. Gdańskie Towarzystwo Oświatowe, 2017. Rzecznawcy: mgr W. Bańkowski, dr H. Suchojada, mgr T. Kosyr-Cieślak.

Odnośnie pierwszego i drugiego podręcznika recenzent podniósł kwestię oczywistych braków: na przykład, niejasne okoliczności i skutki unii lat 1386, całkowicie pominięto unię lubelską 1569. Natomiast odnośnie drugiego – zamieszczono na okładce podręcznika autorstwa Małkowskiego ahistoryczny obraz chrztu Litwy przez Jadwigę, nacisk położono na wojny ze Szwecją, a pominięto wojny pierwszej poł. XVI w. WKL z Rosją i to, że to główny agresywny wróg wspólnego państwa. Mapa Rzeczypospolita w drugiej połowie XVII w., przedstawia jedynie atak Szwecji i granice jej okupowanych terenów, a o wojnie z Rosją nie wspomina się, nie mówiąc o utracie Ukrainy z Kijowem, czy Ziemi Smoleńskiej.

Natomiast odnośnie podręcznika dla klasy IV, autorstwa Wojciech Kalwat i Małgorzaty Lis, ciekawie przedstawiono archeologię, a także ciekawie o początkach unii dwóch państw, ale za nieporozumienie należy uznać wyjaśnienia dotyczące herbu Rzeczypospolitej, który powstał po unii lubelskiej, a nie krewskiej. Najdziwniejszy jest rozdział dotyczący potopu szwedzkiego: ani słowa o

ataku Rosji i okupacji ziem WKL i ziem ruskich (Ukrainy), które należały do Korony. Mimo to, ten drugi podręcznik jest jednak lepszy, lecz oba są schematyczne. Nadmiernie schematycznie opisują one: 1) Polska ochrzciła Litwę, to okres unii personalnej, a nie państwowa, 2), brak informacji o unii lubelskiej 3) pominięcie dziejów Litwy w XVIII w. Żaden z podręczników nie wspomina o różnych narodach, licznych wyznaniach. Ponadto oba podręczniki nadal wykorzystują niezwykle starą literaturę przedmiotu i wydawnictwa źródłowe.

Prof. Jackiewicz przedstawił recenzję „Atrask. Istorija”, podręcznik do historii dla klasy VIII, autorzy Rimvydas Petrauskas, Eugenijus Saviščevas, Vytatas Volungevičius, Lina Kostiukovienė, Gražvydas Kaškelis, Wydawnictwo „Šviesa”, Kaunas, 2017, ss. 176, wydanie 2017.

Nowy podręcznik b. dobrze ilustrowany. Polskie problemy są zmarginalizowane, pojawiają się od unii w Krewie. Niezrozumiałe jest też obarczanie winą Polaków za wszystko co złe, np. za nieprzepuszczenie korony na Litwę. Pominięto także wkład Polaków w rozwój WKL. Wiele pochwał należy się autorom za rozdział poświęcony unii w Krewie, unii lubelskiej. Poza drobnymi błędami, to jest dobry podręcznik.

Dyskusja: doc. Meilus zaznaczył, że był recenzentem podręcznika, i, niestety, tylko część uwag, została uwzględniona przez autorów. W dyskusji doc. Kasperavičius zwrócił uwagę, że autor podręcznika zna dobrze j. polski, a mimo te braki trudne są do zrozumienia i zaakceptowania. Prof. Suchoński wyraził ubolewanie, że uwagi komisji w sprawie zapisu nazwisk nie są uwzględniane: Jana Matejkę trzeba zapisać po polsku/w oryginale, a formę zlituanizowaną w nawiasach. Dr Srebrakowski ta uwaga powinna także dotyczyć podręczników polskich. Dr Kowalski zwrócił uwagę, że popełnia się także błąd utożsamiając Litwina z etnicznością, nie uwzględniając kontekstu historycznego. Baryła poprosił doc. Meilusa o porównanie dwóch odmiennych wzorców podręcznika: litewskiego, nie przeciążonego faktografią, i polskich także dla klasy VIII, które wydają się znacznie bogatsze, mimo wskazanych błędów. Doc. Meilus potwierdził tę różnicę, ale dodał, że nadmiar faktów często zaciemnia obraz historyczny i utrudnia edukację w VIII klasie.

Dr Srebrakowski przedstawił recenzję: Didysis istorijas atlasas mokyklai. Nuo pasaulio ir Lietuvos priešistories iki naujausiųjų laikų. Red. D. Kuodienė, Vilnius, bd., ss. 232 Autorzy: A. Latišenka, I. Kapleris, A. Meištas., ss. 232.

Wcześniejsze wydania elementów tego atlasu były recenzowane, obecne poprawione, wykorzystano wiele kompilacyjnych materiałów nie tylko z wcześniejszych wydań. Nie uchroniło to od wielu błędów, na mapach: *Europa w X–XI w.*, gdzie błędnie zaznaczono restytucję królestwa polskiego;

Rewolucja przemysłowa w Europie końca XIX – zabrakło Łodzi jako centrum przemysłowego, ale umieszczono Wilno; *Litewskie ziemie etniczne od końca XIX do początku XX w.* – błędnie przyjęto za prawdziwe dane ze spisu rosyjskiego z 1897 r.; błędnie opisano dane liczbowe na mapie *Użytkowanie języków... w latach 1919–1939*; Należy zauważyć, że znalazł się także rozdział *System radziecki w Europie* – gdzie znalazło się wiele informacji o Polsce, łącznie z fotografią demonstracji „Solidarności”. Ponadto w atlasie znalazła się informacja o Konstytucji 3 maja jako „pierwsza konstytucja w Europie”.

Dyskusja: prof. Suchoński, zauważył, że atlas nadal wykorzystuje fałszywą alegorię rozbiorów Polski. Baryła zauważył, że na s. 190 zamieszczono niedopuszczalne zestawienie obrazów i map., m.in. mapa Holokaust s. 191, a obok zdjęcia z Hiroszimy oraz zamieszczono zdjęcia spreparowane przez Niemców z tzw. mordy w Nemmersdorf w Prusach Wschodnich, zbombardowanego Drezna i procesu norymberskiego. Mapa Holokaust b. niedokładna, z błędnie naniesionymi granicami, zlituanizowanymi nazwami miejscowości, a nie nazwami obozów koncentracyjnych, zlituanizowano niepoprawnie nazwą Generalnego Gubernatorstwa. Bardzo bogaty materiał atlasu wymaga powtórnego wnikliwego przeanalizowania i wykluczenia tak rażących błędów.

Prof. Suchoński zakończył przedpołudnie posiedzenie komisji o godz. 13. Po południu wznowiono obrady i procedowano zgodnie z programem.

Dr Mariusz Kowalski: recenzja podręcznika do geografii: Gražina Varanavičiene, Simonas Šabonovas, Regina Krušinskienė, Inga Sakalauskienė, *Geografija. Vadovėlis VIII klasi (serija „Atrask“)*, Kaunas: Šviesa, 2017.

Warstwa tekstowa poprawna. Dobra prezentacja materiału z pełnym wykorzystaniem ikonografii. Zastrzeżenia budzą niektóre mapy, np. a) na mapie języków Europy błędnie pokazano zasięg języków europejskich, choć zasięg j. polskiego pokazano poprawnie, b) na mapie międzywojennej Europy granice Polski o nadmiernym zasięgu na wschodzie, c) mapa gęstości zaludnienia świat bardzo nieprecyzyjna. Często Warszawa na mapach jest punktem orientacyjnym, szczególnie gdy brak innych stolic europejskich. Ponadto na niektórych mapach zaznaczono: Gdańsk, Wrocław, Kraków, a w przypadku Niemiec - brak wielu miast. Mapa UE błędnie przypisuje tzw. obszary zamorskie Danii, Portugalii i Francji jako obszary zamorskie UE. To zbyt duże uproszczenie, a Grenlandia w ogóle nie należy do UE. Na jednej mapie nie ma w ogóle Morza Bałtyckiego. Charakterystyczne, że autorzy specjalnie wyróżnili część Europy: Grupę Wyszehradzką, co należy ocenić pozytywnie. Podręcznik mimo tych ewidentnych błędów jest b. dobry. Elementem spajającym w wielu podręcznikach, także polskich, jest fakt wykorzystania motywu żubra.

Regina Venckienė przedstawiła recenzję trzech podręczników do klasy VII.

Roman Malarz, Mariusz Szubert, Tomasz Rachwał, Wydawnictwo Nowa Planeta, Warszawa 2017.

Podręcznik przygotowany według nowej podstawy programowej. Podręcznik jest zrozumiały, o jasno sformułowanych zadaniach ucznia, dodatkowo wprowadzono trudniejsze pracy opatrzone dodatkową gwiazdką. Podręcznik b. dobrze przygotowany od strony metodycznej. Koncentruje się na Polsce, stąd niewiele wzmianek o Litwie. Na podkreślenie zasługują informacje o liczbie ludności, składzie narodowościowym Litwy. Nowością jest zachęcenie ucznia do podróży krajoznawczych, także by poznać małą ojczyznę.

Recenzja podręcznika dla klasy VII; Marcin Chrabelski, Magdalena Dudaczyk, Geografia, Gdynia 2017, ss. 212.

Podręcznik Geografia dla klasy VII o poprawnym poziomie dydaktycznym, ale nie tak atrakcyjny jak podręcznik wydawnictwa „Planeta Nowa”. Silnie wysycony mapami, schematami, wykresami (1/3 objętości). Koncentruje się na zagadnieniach Polski. Nowością jest mapa powierzchni Europy i jej państw jako tzw. mapa kwadratowa.

Recenzja podręcznika: Wojciech Białek, Grażyna Wnuk, Teraz geografia, Toruń 2017, ss. 244.

Podręcznik dla klasy VII, zgodnie z nową podstawą programową. Ciekawy tekst opatrzone wieloma mapami o wysokiej rozdzielczości, który kończy się rozdziałem poświęconym małej ojczyźnie lub regionowi rodzinnemu. Zawiera wiele map, także dużych na tzw. wklejkach. Zobrazowano wielkie migracje i repatriacje do Polski.

Niestety, wszystkie trzy podręczniki zamieszczają szybko starzejące się dane statystyczne, a wygodniejsze byłoby podanie adresów internetowych z najświeższymi danymi, gdy informacje tego typu są potrzebne.

Dyskusja: Dr Srebrakowski – choć podręczniki posługują się pojęciem repatriacja, to w przypadku Polski poprawniej byłoby mówić migracje spowodowane wojną, migracje powojenne. Wiele zdjęć chyba nie jest opatrzone dodatkowym opisem.

Baryła – podobnie jak w podręcznikach litewskich, także w polskich jest ten sam błąd odnośnie Grenlandii, która od 1985 r. nie jest członkiem UE, a pozostała jako terytorium autonomiczne Danii członkiem Rady Nordyckiej. Dr Kowalski stwierdził, że cenne jest zachęcenie w podręcznikach do podróży, poznawania małej ojczyzny, regionu. Podróż staje się sposobem poznania geografii i historii, staje się zachętą do krajoznawstwa.

Po przerwie wznowiono dyskusję. Prof. Suchoński zaproponował by podjąć także wątek metodyki nauczania historii. Musi być jednolity i konsekwentnym tok pokazywania czym był i jaki był

patriotyzm i poczucie obywatelstwa. Coraz trudniej przychodzi nam zrozumieć, dlaczego nauczyciel został pozostawionym sam, a ogrom materiału faktograficznego stawia coraz trudniejsze wymagania, i nauczycielowi, i uczniowi. Dr Srebrakowski – należy odwoływać się do republikańskiego ustroju Rzeczypospolitej. Dr Kowalski – stąd należy położyć nacisk na rozpowszechnienie j. polskiego jako nośnika kultury, w tym także kultury wyższej. Podobnych obaw nie ma wobec j. francuskiego, czy niemieckiego i ich roli w kulturze europejskiej. Baryła: zawsze istnieje niebezpieczeństwo tzw. podmiany pojęć: można i trzeba być patriotą i wiedzieć, że kiedyś byliśmy jednym państwem federacyjnym. Ale nie możemy sobie narzucić fałszywej narracji, często mającej korzenie w myśleniu zaborowym, czy polityce naszych wrogów. Nie szukajmy ukojenia w spóźnionym nacjonalizmie, tylko nowoczesny patriotyzm zasługuje na propagowanie w podręcznikach. Wielokrotnie zwracano uwagę na konieczność ustosunkowania się do uwag przez autorów podręczników, ale te uwagi powinny być kierowane także do recenzentów podręczników. Tych uwag jest zbyt dużo, jak na liczbę osób biorących odpowiedzialność za wydanie podręcznika, a ich nazwiska są zamieszczane na tzw. „czwórce” podręcznika. Doc. Kasperavičius – nie jesteśmy urzędem cenzorskim, ale komisja ma jednak rzeczywisty wpływ na autorów. Prof. Suchoński – może należałoby jednak zweryfikować listę ministerialnych recenzentów. Prof. Jackiewicz przedstawił uwagę organizacyjną co do niewykorzystania potencjału historycznego miejsc, w których odbywają się posiedzenia komisji. Strona litewska zawsze trafnie realizuje misję miejsca historycznego posiedzeń komisji i spotkań z nauczycielami. Komisja poprzez wspólne prace staje się ambasadorem, a jej członkowie systematycznie działają w imię „dobrych praktyk”. Doc. Jašinauskas – z dokumentów strony polskiej wynika, że autorzy zobowiązani są uwzględniać uwagi recenzyjne komisji. Natomiast po stronie litewskiej, niestety, takiego obowiązku nie ma, ale autorzy litewscy są b. zainteresowani uwagami komisji. Prace komisji, trwające od 16 lat, znacznie poprawiły jakość podręczników, i co do tego nikt nie ma wątpliwości w Litwie. Komisja ma także ważny wkład do poprawy warstwy dydaktycznej, na tyle ważny, że decydujący w kształceniu nowego pokolenia. Dr Srebrakowski i prof. Jackiewicz zauważyli, iż chodzi o to, by poprzez p. Małgorzatę Skórkę, która zabezpiecza prace komisji, przekonać Ministerstwo do dalszych prac komisji, z pożytkiem dla autorów podręczników, jakości podręczników i kształcenia w trakcie reformy szkolnictwa.

Środa, 9 maja 2017 r.

Prof. Miknys o godz. 8.30. wznowił obrady, część dotyczącą referatów o niepodległości w 1918 r. i liczył na owocną dyskusję, bo problem niepodległości ma charakter zasadniczy.

Prof. Suchoński przedstawił referat „ Odzyskanie niepodległości przez Polskę i Litwę po I wojnie światowej w świetle wybranych zagranicznych podręczników do nauczania historii”.

Tezy: 1) program obchodów rocznicy niepodległości ma też wymiar naukowy – odbyło się już wiele sesji odnoszących się do wydarzeń i wybitnych działaczy niepodległościowych, 2) zakończenie wojny wymaga uwzględnienia takiej materii, która odnosi się do tego co łączy narody i państwa po rozstrzygnięciach I wojny światowej, 3) 33 państwa uczestniczyły w wojnie, przemianom uległy państwa zaborowe, a państwa, które odzyskały niepodległość stały się podmiotem prawa międzynarodowego, 4) w podręcznikach japońskich, mimo zakazu cesarskiego odnośnie I i II wojny, dużo mówi się o Polsce, 5) najczęściej o Polsce mówi się w kontekście: II wojny światowej, „Solidarność”, wybór Polaka na papieża, walka o odzyskanie niepodległości (powstania), 6) odnotowuje się powstanie Polski w 1918, pomija Litwę, niektóre wspominają jedynie o powstaniu Finlandii i państw bałtyckich, 7) w podręczniku słowackim więcej miejsca poświęcono Litwie.

Dyskusja: Dr Miknys, mgr Baryła – temat niezwykle ważny, bowiem w Europie trwa ukryta walka o wizję tożsamości europejskiej, Litwa i Polska winny zabiegać o miejsce dla swych dziejów (Europy Wschodniej, Europy Środkowo-Wschodniej), tak jak to proponował historyk prof. Jerzy Kłoczowski, a jako polityk Bohdan Borusewicz. Prof. Suchoński stwierdził, że istnieje europejski wymiar nauczania historii (Rada Europy), ale Polska od dawna nie uczestniczy w tych pracach. Dzieje się to ze szkodą dla obrazu Polski w podręcznikach zagranicznych. Rada Promocji Polski powinna podjąć problem obecności dziejów Polski w świadomości europejskiej, w mediach europejskich, a także w podręcznikach historii. Dr Srebrakowski: czy odnotowano recepcję na wydawnictwo litewskie poświęcone 1000-leciu nazwy Litwa w źródłach. Dr Miknys: przygotowano wersje poprawione, ale rezonans był głównie na Białorusi, która także pretenduje do dziedzictwa WKL. Doc. Jašinauskas stwierdził, że niestety nie ma instytucjonalnej współpracy z instytutem podręcznikowym w Braunschweigu. Baryła – należy wykorzystać dorobek instytutu międzynarodowego badania nad podręcznikami szkolnymi im. Georga Eckerta i należałoby zlecić któremuś instytutowi, lub lepiej pozyskać środki i ogłosić duży międzynarodowy grant poświęcony dziejom Europy Środkowo-Wschodniej i jej miejscu w podręcznikach (które stopniowo będą się „uwspólniały”). Prof. Suchoński: trzeba odejść od nadmiernej prezentacji martyrologicznych wątków wspólnych dziejów, a więcej miejsca poświęcić dziejom cywilizacji, kultury Europy Środkowo-Wschodniej

Tadeusz Baryła przedstawił referat „Odzyskanie niepodległości przez Polskę i Litwę po I wojnie światowej w świetle wybranych polskich podręczników do nauczania historii”.

Tezy: 1) zmiany wprowadzone reformą obejmują szkołę podstawową, licea i technika, szkoły branżowe I i II stopnia: a) w 2017 zakończono nabór do gimnazjów, b) ramowe plany nauczania

przypisują konkretną liczbę godzin dla poszczególnych klas: tygodniowo historia w szkole podstawowej: klasa IV – 1, klasa V – 2, klasa VI – 2, klasa VII – 2, klasa VIII – 2, w liceum 2 godz. w każdej z klas, 5-letnie technikum ogółem 8 godz., c) egzamin ósmoklasisty dopiero od kwietnia 2022 będzie przeprowadzany z 4 przedmiotów, a tym czwartym przedmiotem do wyboru przez ucznia będzie także historia, co może mieć wpływ na jakość kształcenia z historii do tego czasu, 2) historia w nowej podstawie programowej dla szkoły podstawowej to przede wszystkim dzieje ojczyzny, opatrzone uwagą, że „Duma z dokonań przodków nie powinna ... przeradzać się w bezmyślną apologię, a krytycyzm nie musi wieść do negowania sensu zbiorowego narodowego wysiłku, który przecież na trwałe zakorzenił nas, Polaków, w sercu Europy”, 3) dla klas VIII , głównie VII, są działy „Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.”, gdzie uczeń ma wiedzieć o „narodzinach nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy”, sporze orientacyjnym w latach 1908–1914, ale niestety nie ma jasno sformułowanego problemu niepodległości, stosunku do nadchodzącego konfliktu zbrojnego, a zatem może raczej wiedzieć o sporze o orientację wobec zaborców, 4) nowa podstawa wyodrębnia działy: I wojny światowej oraz sprawy polskiej w czasie I wojny światowej, ale w równym stopniu traktuje o stosunku zaborców do sprawy polskiej, jak umiędzynarodowieniu sprawy polskiej, pojawia się także problem państwotwórczych podczas wojny, zatem restytucja państwa nie jest powiązana z charakterem przemian narodowych na obszarach Rzeczypospolitej, 5) jeśli przyjąć, że tzw. detalizacja problemu służy pogłębionej wiedzy, to jednak zatracone zostały procesy przemian narodowych przełomu wieków, powstaniu państw narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej, 6) podręczniki już dopuszczone, recenzowane na potrzeby komisji m.in. w dniu wczorajszym do klasy VII, mogłyby zmierzać w kierunku by wszystkie akty/deklaracje w sprawie Polski znalazły się w jednym rozdziale i wyraźnie określały w jakim stopniu odnosiły się one do bieżącej sytuacji na frontach, do ziem Rzeczypospolitej oraz polskiej myśli politycznej i działań państwotwórczych, 7) narracja podręczników wymaga nowoczesnego języka i precyzyjniejszego sformułowania problemów, np. za nową podstawą – wersalskie decyzje a fenomen Powstania Wielkopolskiego i powstań śląskich (zachód) – federacyjny dylemat a inkorporacyjny rezultat (wschód)”, 8) reforma i nowa podstawa dają możliwość odejścia od opisu dziejów poprzedzających niepodległość językiem konfliktu, często celowo narzucanego kiedyś przez zaborców i wrogów Rzeczypospolitej, 9) podręczniki do liceów i techników będą dopiero tworzone, jest zatem szansa, iż spełnią one rolę modelowych rozwiązań, przede wszystkim odnośnie sprawy niepodległości, tj. wkładu wybitnych postaci i wysiłku całego społeczeństwa.

Dyskusja: Doc. Kasperavičius podniósł się do przebiegu działań w 1918. Baryła zaznaczył, że linie frontów w znaczący sposób decydowały o tempie odzyskania niepodległości, ale wysiłek programowy,

organizacyjny, zbrojny samego społeczeństwa jest nie do przecenienia. Zatem ważne jest by podręczniki zgodnie z nową podstawą programową poprawnie wyjaśniały problem: między federacyjnym dylematem a inkorporacyjnym rezultatem na wschodzie. Doc. Jašinauskas poparł tezę referatu, że problemem jest nadmierna detalizacja problemu i brak jednoznacznych określeń programów i działań niepodległościowych. Baryła zasugerował, że to chyba także skutek braku modelu podręcznika, które ciągle są uproszczoną wersją akademicką, a nie szkolną. Dr Miknys potwierdził, że zauważalnym brakiem podręczników polskich i litewskich jest wątkowa analiza procesów, także w dłuższych wymiarach czasowych, i postępująca ich detalizacja. Prof. Suchoński stwierdził, że część pytań i problemów w recenzowanym na obecnym posiedzeniu podręczniku do klasy IV według nowej podstawy programowej została sformułowana, nie zawsze zgodnie z zasadami dydaktyki. Prof. Suchoński zwrócił uwagę na stopniowe obniżenie poziomu dydaktycznego części podręczników.

Po przerwie przewodnictwo objął prof. Suchoński.

Referat doc. Algis Kasperavičius „Stworzenie i funkcjonowanie nowoczesnego państwa litewskiego w historiografii litewskiej”.

Tezy: 1) po 2000 r. wydano b. wiele nowych źródeł w opracowaniu krytycznym, dotyczących początków niepodległości, 2) ponadto wydano źródła: a) do walk o granice z Polską, b) kontaktach i stosunkach dyplomatycznych z Polską (choć jeszcze nie udało się wydać w wersji dwujęzycznej), c) stosunkach z ZSRR (b. obfite, dwujęzyczne), d) polityce międzynarodowej Litwy, 3) wydano także dzienniki uczestników wydarzeń (m.in. M. Romer), 4) prace dotyczące roli Wilna w polityce narodowej Litwy, 5) wydawane są (niemalże ukończono) 12-tomowe dzieje Litwy, 5) dzieje międzywojennej Litwy uzyskały w ostatnich latach wiele szczegółowych, cennych monografii i syntez.

Dyskusja: Baryła – wkład historiografii litewskiej zasługuje na szersze spopularyzowanie i natychmiastową publikację referatu doc. Kasperavičiusa. Dr Miknys tekst ten powinien być jak najszybciej dostępny także dla litewskich nauczycieli historii.

Doc. Linas Jašinauskas przedstawił referat „Problemy ustanowienia i funkcjonowania państwa litewskiego i polskiego w podręcznikach litewskich do historii”.

Tezy: 1) podstawa programowa dla szkoły podstawowej została przyjęta w 2008 r., 2) podstawa programowa dla szkoły średniej w 2011 r., 2) tematyka i zagadnienia dotyczące w podręcznikach dla klasy V: twórcy państwa litewskiego, okoliczności powstania państwa litewskiego, akt niepodległości z 16 II 1918 r., uznanie niepodległości, państwowość Polski i Litwy, kwestia Wilna, 3) w podręczniku do klasy V jest przedstawiony oddzielne fakty, ale brakuje uogólnienia tych faktów, 4) program klas IX i X: zagadnienia: twórcy państwa litewskiego, projekcje niepodległości Litwy w okresie I wojny światowej, przytacza się tekst aktu z 11 XII 1917 i 16 II 1918 r., kwestia Wilna, sejm założycielski,

5) w podręcznikach do klasy XI i XII powtarza się sformułowania z klas wcześniejszych, jako skrót tych zagadnień, 6) odnośnie państwa polskiego w podręczniku do klasy X: odbudowa państwa polskiego, nieporozumienia dotyczące granic, okupacja Wilna, niepodtrzymanie stosunków dyplomatycznych, a Polska miała konflikty graniczne z innymi sąsiadami, 7) w podręczniku do klasy X: idea odbudowy Rzeczypospolitej miała niemało zwolenników, zwraca się uwagę, że odrodzona Polska musiała rozstrzygać spory graniczne ze wszystkimi sąsiadami, 8) kwestia Wilna i Wileńszczyzny: „Polska nie miała uzasadnionych argumentów prawnych i historycznych, by oderwać Wilno od Litwy”, 9) w podręczniku do klasy X nacisk jest na związek między niepodległością a kształtem granic, 10) analiza podręczników do klas IX–XII: koncepcja państwa federacyjnego, konflikt polsko-litewski, problem Wileńszczyzny są przedstawione dogłębniej niż inne istotne zagadnienia odbudowy państwa litewskiego, 11) autorzy bardziej skupiają się na podkreśleniu co dzieliło państwa, niż to co je łączyło.

Dyskusja: Prof. Suchoński, prof. Jackiewicz, dr Miknys: cenne podsumowanie treści podręcznikowych, doskonale dobrane cytaty z podręczników, metodycznie tekst cenny nie tylko dla komisji, ale przede wszystkim nauczycieli. Należy czym prędzej opublikować teksty dzisiejszych referatów. Podjęto także wątek przyszłorocznego spotkania: to rok rocznicy unii lubelskiej, ale i rosnącej potrzeby ustosunkowania się do problemu granic historycznych w podręcznikach do historii. Dyskusję postanowiono kontynuować w trakcie dalszych prac komisji.

Popołudniu odbyto podróż studyjną do miejsc historycznych związanych z osobą marszałka Józefa Piłsudskiego: Powiewiórki – wsi, w której położony jest kościół, miejsce chrztu, Zułowa – miejsca, gdzie położony był dwór, w którym urodził się 5 XII 1867 r. Józef Piłsudski (jako czwarte dziecko), które to miejsce jest pod szczególną opieką Związku Polaków na Litwie, Pikieliszki – dworu (1930), w którym J. Piłsudski spędzał miesiące wakacyjne w latach 30. W tych miejscach prof. Jackiewicz przedstawił dzieje rodów: Józefa Wincentego Piłsudskiego (1833–1902), wywodzącego się ze Żmudzi, i Marii z Billewiczów (1842–1884), właścicielki majątków Adamowo, Suginty, Tenenie, Zułów.

Czwartek, 10 maja 2017 r.

Prof. Suchoński rozpoczął dyskusję przedpołudniową, sugerując by podjąć sprawę tematyki i miejsca przyszłorocznego posiedzenia komisji. Dr Srebrakowski zasugerował by posiedzenie odbyło się w terminie 13–17 maja 2018, a dr Miknys – wskazał, że wygodnym, także logistycznie, jest Poznań, ważny ośrodek państwowotwórczy, który odegrał istotną rolę w kształtowaniu granic zachodnich. Prof. Jackiewicz, dr Srebrakowski, dr Miknys podkreślali rolę Poznania jako ośrodka badań lituanistycznych (m.in. prof. Jan Jurkiewicz). Podejmując wątek granic podnoszony przez prof. Jackiewicza, prof. Suchońskiego, dr Srebrakowskiego, dr Miknysa, wszyscy zgodzili się co do

celowości podjęcia takiego problemu, a mgr Baryła zwrócił uwagę na potrzebę oceny podręczników jeśli chodzi o kwestię granic w kontekście nowej podstawy programowej. Dr Kowalski zwrócił uwagę, że ten trafny temat może być w Poznaniu podjęty w dodatkowym referacie przez wybitnego specjalistę od granic reliktowych w Polsce i Litwie.

Przyjęto formułę zaproponowaną przez T. Baryłę – *Między zachodem a wschodem: kształtowanie, rola i funkcje granic historycznych*.

Baryła zasugerował, by wrócić do formuły współudziału nauczycieli w prezentowaniu referatów tematycznych (oraz w dyskusji). Dr Venckienė wnioskowała by w takiej mini-sesji wzięli udział także nauczyciele geografii. Kwestie organizacyjne postanowiono rozstrzygnąć w drodze organizacyjnych kontaktów z Ministerstwem.

W części popołudniowej przystąpiono do formułowania wniosków z posiedzenia komisji. Propozycje przedłożyli: T. Baryła, M. Kowalski, Al. Srebrakowski, R. Miknys, L. Jašinauskas. Komisja na swym posiedzeniu przyjęła cztery wnioski.

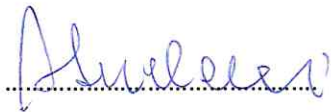
Wnioski

1. Podręczniki do geografii powinny być częścią wychowania patriotycznego i obywatelskiego, opartego także o poszanowanie innych narodów i sąsiednich państw. Podręczniki silniej winny zachęcać do własnych poszukiwań przez ucznia informacji i danych statystycznych o małej ojczyźnie oraz problemach globalnych. Podręczniki winny także zawierać informację o internetowych źródłach dostępu do najnowszych danych statystycznych, a nie koncentrować się tylko na tabelach, zawierających szybko starzejące się dane.
2. Szesnastoletnie prace Komisji tego składu dowodzą wpływu tych prac na jakość litewskich podręczników do historii, które coraz pełniej przedstawia dzieje wspólne. Znikają, budzące zastrzeżenia strony polskiej, określenia i sądy wartościujące w podręcznikach historii, choć w atlasach tak znacznego postępu jeszcze nie osiągnięto. Po stronie polskiej podobny proces przebiega jednak zbyt wolno. Zatem należy wypracować skuteczniejszy sposób przekazywania recenzji komisji do autorów, a także recenzentów podręczników do historii.
3. Komisja postanowiła zwrócić większą uwagę na zgodność recenzowanych podręczników z podstawą programową, a także na język narracji (określenia, pojęcia), który winien bardziej oddawać wspólne dzieje, osiągnięcia, wkład do dziejów Europy, niż być językiem konfliktu, wiecznego sporu, często narzuconego przez zaborcę i wroga.
4. Komisja postuluje, by autorzy wyraźniej zaznaczali, w narracji historycznej, trudną do przecenienia rolę federacyjnej Rzeczypospolitej, czyli Korony i WKL. Wkład Rzeczypospolitej

do dziejów współczesnej Europy winien być wyraźniej zaznaczony, także z uwagi na dzieje wszystkich narodów współtworzących federację, przede wszystkim Białorusinów i Ukraińców.

Na tym protokół zakończono i podpisano

Ze strony polskiej

Prof. dr hab. Adam Suchoński

Ze strony litewskiej

Dr Rimantas Miknys

Wilno/Vilnius, 10 maja 2018 r.